

MAGYAR IZRAELITA.

Hitfelekezeti érdekű hetilap.

Kiadó tulajdonos: **Zsengeri Mór.**

Felelős szerkesztő: **Tencer Pál.**

<p>Előfizetési feltételek: Pesten házhozhordással, vidékre postai szétküldéssel. Egész évre 6 frt. fél évre 3 frt.</p>	<p>Szerkesztői s kiadói iroda: Nagy-híd-utca 5-ik szám, 2-ik emelet, hová minden a lap úgy szellemi, mint anyagi részét illető küldemények intézendők.</p>	<p>Megjelenik minden pénteken egy egész íven. Hirdetményekért a 30 krnyi bélyegdíjon fölüli egy fél hasábos petsor után 3 kr. számíttatik.</p>
---	---	--

Zsidó történeti irodalom.

Már a régi Róma ékes nyelvű szónoka a történetet az emberi nem oktatójának nevezte és ez állítás mély igazságát az egyes időszakok eléggé bebizonyították. A zsidó nép iránti hagyományos ellenszenv és gyűlölet csak a történet ismeretének terjedésével csökkenhetett alább, mert csakis a történet nyújthatja hű tükrét azon félszeg felfogásoknak, melyek a lejárt kor s nemzedékeinek tulajdonai voltak, s miután jelenlegi állapotunk alapját mindig csak a multban leli, kétségtelen dolog, hogy az előbbeni időkből örökség gyanánt ránk maradt téves nézeteket és fogalmakat csak akkor vetköztethetjük le igazán, ha azok helytelen voltát a helytelen felfogásból felismerjük, mely nekik történeti alap gyanánt szolgál.

A utolsó évszázad fölötté sok termékét bírja felmutatni a történetírásnak, s egy században sem haladt a felvilágosodás oly gyors léptekkel, mint épen a mostaniban. Valóban csadálatos, hogy azon országokban, melyekben a zsidógyűlölet naponta apad, egyszersmind a zsidó történetírás is mindinkább virágzásnak indul, s ez nem csak hitfeleink, hanem egyszersmind keresztyén írók által is eszközöltetik.

Annál sajnósb dolog tehát, hogy édes magyar hazánkban az irodalomnak ezen ága merőben parlagon hever; nem ismerek egyetlen egy honi író sem, ki, nem mondom, hogy a zsidók történetével általában, — de még az e honi zsidókéval is foglalkozott volna, pedig a magyarországi zsidók története elég érdekes momentumokat mutat fel, melyek történetírói tollra érdemesek volnának, miként arról e lapok olvasói azon „Történeti adatok” nyomán meggyőződhetnek, melyeket Rosenberg Izidor ur e lapok mult és harmad évi folyamátan összeállított, s melyeknek megakasztását csak sajnósan kell vennünk.*) De nem csak, hogy a honi zsidók történetének teljes hijával vagyunk, de még a külföldi erre vonatkozó jelesb termékeket sem bírjuk fordításban. A legsilányabb, leghaszontalanabb regény is akad fordítóra s kiadóra, és csak a zsidó történeti munkák kerülnek el mindenki figyelmét.

Pedig van tudományos Akadémiánk, vannak egyéb hasznos könyvkiadó társulataink és ha csakugyan a közműveltség terjesztését célozzák, ezeknek állana sajátképen feladatukban az ilyenmü munkák fordítását létesí-

*) Érdemes munkatársunk bokros teendői miatt kénytelen volt ez adatok közlését egy időre félbeszakasztani; mihelyt azonban csak némi szabad ideje kerül, folytatni fogja. Szerk.

teni. Egyes emberre nézve ez igen nehéz feladat; mert a ki viszonyainkat ismeri, tudni fogja, hogy a ki nálunk a tudományos irodalomra adja magát, az nem igen szokott földi javakkal megáldva lenni, tudni fogja, hogy a mi tisztelt könyvkiadóink az ilyes vállalatba nem igen szívesen bocsátkoznak, mit különben anyagi tekintetknél fogva tőlök rosz néven nem is vehetünk, — a mi pedig protectorainkat illeti — nézzük csak meg, mennyi nehézséggel kell a derék „Israelita-Magyar-Egyletnek” megküzdenie, csakhogy a bibliának magyarra fordítását létesíthesse.

E hiányon segíteni a „M. I.” tehetségéhez képest mindig rajta volt, s hasábjain igen gyakran találkozunk érdekes történeti közleményekkel, s részéről csak honfiúi és hitsorsosi kötelességet vélek teljesíteni az által, ha a történeti téren részéről is némi kirándulásokat megkísértek.

Ezuttal szándékszem e lapok t. olvasóit Depping B. G. „Les juifs dans le moyen âge” (a zsidók a középkorban) című jeles történeti muokájával megismertetni, és pedig annak egész terjedelmében. Hogy pedig épen ezt a munkát választottam, annak oka az, mert 1) nevezett munka a francia Akadémia felszólítására és buzdítására lépett életbe, mely körülményt egyik hason irányu honi intézetünk is figyelmére méltathatná; 2) mert szerzője keresztyén, s így nem tulajdonítható neki valami különös előszeretetet a zsidó nép iránt, — sőt helylyel közzel még az ő tollát is elfogultság és előítélet vezérli, mit illető helyen ki is fogok mutatni, és 3) mert a zsidók történetének legérdekesebb korszakát tárgyalja és igen szük keretben igen érdekes tartalmat nyújtván, annál több olvasóra számíthat.

Ezuttal álljanak még csak nevezett munkának bevezető sorai itten, melyek ekkép hangzanak:

„A zsidók története Európában, főképen a középkorból, ránk nézve igen tanulságos — mert abból láthatjuk, hogy mennyire képes a vakbuzgóság a szelid és irgalmas érzelmeket elfojtani, melyek az emberi szivben honolnak, és mily szerencsétlenségnek teszik ki magukat a száműzöttek, kik vad, kegyetlen időkbén, idegen népségek közt, fen akarnak tartani nemzeti szokásokat s egy a kegyelem adományait sértő (?) vallást? E történet sok tudós figyelmét vonta magára és nyomozás okra készítette azokat. Wolf és Bartolucci a tudomány e két óriása megvilágították a héber irodalmat; ezek mellett nevezhetjük de Rossit, ezen irodalom jeles művelőjét is, Basnage és Jost a zsidó történet íróivá lettek. E nép sorsa és irodalmi termékei Europa országaiban, majdnem mindenütt magyarázókra találtak. Muratóri, Giovanni gróf

az olaszországi zsidókkal foglalkoztak, Rodriguez de Castro, Moldenhauer a spanyolországiakkal, Ribeiro dos Santos és Ferreiro Gordo a portugálbieliekkel. De Boissi, Sauval, Brussel. a p. Bougerel, sok okiratot tettek közzé a francia zsidók története számára, Blossiers-Fovey kimerítő történetet irt az angol zsidókról; Nerich a svájciakkal foglalkozott, M. de Reiffenberg a belgái zsidók történetének előrajzát készítette; Németország is gazdag okmányokban, melyek az ezen országban lakó zsidók történetére vonatkoznak, sőt a zsidók maguk is dicsőséget szereztek maguknak ottan irodalmi működésük által. — Részleges történetükre vonatkozólag elég lesz M. d'Arelin munkáját, a bajorországi zsidókról, idézni. Azonkívül alkalmam lesz még sok más becses munkátot felemlíteni, melyek a zsidókra, Európa különféle országaiban, vonatkoznak.

1821-ben a k. szépirodalmi s érdemdíjazási akadémia pályakérdést tűzött ki, a zsidók polgári, irodalmi és kereskedelmi állásáról s befolyásáról, Francia-, Spanyol- és Olaszországban, s ámbár, hogy akkor csak kevés időt fordíthattam ennek nyomozására, mindazáltal pályáztam, és az akadémia 1823-ban e munkámat igen dicséretesnek találta. Én jobban éreztem mint bárki, hogy mi hiányzik még neki, hogy közzétételre érdemes legyen; e munkálattal tehát ismét felvevém, s nagy változásokat tettem benne. Észre vevén továbbá, hogy a déleuropai zsidók történetét jóformán lehetetlen elválasztani a többi országbeliekétől, összeszedtem minden adatot, mely összességének Európában való állapotjának és magaviseletének megismertetésére alapot nyújt — ámbár nincs szándokomban a zsidók egyetemes történetét a középkorban megírni.

És ez azon munka, melyet most a közönségnek átadni szerencsém van. Jól tudom ugyan, hogy e történeti kísérletem nagyobb kiterjedést igényelne, de gondoltam, hogy a tények jobban lesznek felfogva, hogyha szűk keretbe össze vannak szoritva! A szétszórt európai zsidók történetének még azon nehézsége is van, hogy sok elszigetelt tényt állít az olvasó elébe, a mi a történetirőt arra kényszeríti, hogy azokat egymás mellé állítsa és részletekbe ne igen bocsátkozzék, nehogy az olvasó kedvét veszítse őt e csalkertbe követni."

B. Ignác
kerül. rabbi.

A földalatti Jerusálem.

(Folytatás és vége.)

Régóta ismeretes egy földalatti kijárat, mely Sion hegyétől a Siloa forrásához vezetett. Hogy e forrásból meríthessenek, a nagy megszállás ideje alatt a zsidók e folyosón át gyakran kirohanásokat intéztek, s midőn a rómaiak a várost megvették, ebben kétezer halottat találtak az oda menekült zeloták közül. A templomhegy lejtőjén, délre az „el Magrebi“ nevezetű városkaputól, egy főcsatornának nyílása létezik, mely csatorna embernyi magasságu és két láb széles, s ebben Tobler annyira hatolt előre, hogy körülbelül a város közepén lehetett. Ez utóbbiba egy különös bejárást mutatnak. Rozen konzul az Európában eddigelé csak a monda után ismert, valószínűleg a régi királyok idejéből származó elvezető csatornát, mely Dávid várából a Dávid utcán végig a tanácsházáig vezet, közelebről ismertette meg. Midőn

1834-ben az arab Fella-k az egyiptomi uralom ellen fegyverre keltek, ezen csatornán keresztül éjjel a városba nyomultak s meghódították.

Egy másik csatorna összeomlott sziklasírok alatt szorosban a Siloa forrás mellett éri végét. Ez igen jeles építészeti mű, mindvégig boltozatos, kockákkal kirakva és nyolc láb magas. Ezen folyosóban Barclay közel a templom s a város faláig nyomult előre, itt azonban az omladék útját megakasztotta. Azon folyosót, melyet Herodes Antonia várától a templom keleti kapujáig a föld alatt kivágotott, s melynek kijáratát erős torony által megvédette, hogy néplázadás alkalmával ide menekülhessen, 1860-ki octoberben fedezték ismét fel, midőn a francia apácázárdát újból felépítették, az Eccehomo nevezetű kapunál. E folyosó merő faragott négyszeg kövekből áll s mintegy harminc láb magas és husz láb széles.

Eleven forrás Jerusálemben csak három létezik: Bethesda, Siloa és Rogel. A Bethesdát a zárandokok a Serai tavában vélték felismerhetni, melyet e miatt Bethesda tavának is neveztek. 1838-ban azonban Robinson kimutatta, hogy e forrás azonos azzal, melyet a mohamedanusak gyógyforrásnak neveznek. A Bethesda a papi felszentelési forrás volt, a Siloa a király kutja s a Rogel a nép kutja. A Bethesdába olykor az Úr angyala szállott alá, mely a vizet megmozgatta, s ha valamely beteg azután abba először lépett be, az egészséges lett. A Siloa vize mellett Dávid Selomoht királylyá avatta fel, a Rogel kutja mellett a népgyűlések tartattak s még mai nap is itt folynak le a népmulatságok és népjátékok.

A Bethesda rejtett forrás. Lépcsők vezetnek egy tornyocskához, mely a kut nyílása fölött emelkedik, melyből a vizet egy körülbelül száz láb magas katlanból merítik. Ha az ember kötelen e katlanon lebecsátkozik, alant egy tiz láb magas, oszlopok által támogatott sziklaboltozathoz ér, mely egy vízmedencét tartalmaz s ebből egy két láb széles s több hatvan lábnál hosszú csatorna vezet magához a forráshoz. A Bethesda vize sósavas szódát tartalmaz, ezért tehát íze csipős s nem iható. A forrás olykor kiapad, s innen van azon népmonda, hogy a fenekén sárkány tarnyáz, mely a vizet megiszszá, s e miatt csak akkor folyhatik, ha a sárkány alszik.

A Siloa — most Máriaforrás — a monda által szombati kuttá tétetik, mely hat napon át foly, a hetedikén pedig nyugszik. És valóban csodálatos dagálylyal és apálylyal bir, tiz perc alatt fél vagy egész lábbal árad s egy óráig ismét apad; ezen mozgalom nem szabályos; olykor napjában kétszer vagy háromszor ismétlődik, máskor pedig két v. három nap alatt csak egyszer áll be. Egy mészsziklába vajt, kora miatt megfeketült folyosóban ered s a templomhegy párkányába alkalmazott istályon keresztül a Siloa-tóhoz vezetetik. E több tizenhét-száz lábnál hosszú, de csak csekély szélességű és magasságu sziklaösvény igazi ciklopsi mű, durva munka s nyilván az izraeliták előtti korszakokból származik. A Siloató árnyas völgyben fekszik, melyben a régi királyi kertek voltak. A víz közepén csonka oszlop emelkedik, majdnem olyan, mint a Nilusmérő Kairoban. Talán egy régi basilikából került ide, mely alatt mind két nem számára elkülönített fürdők léteztek.

A Rogel kutja — most Nehemias- v. Hiobkut — valamennyi közt a legmélyebb. Száztizenhárom lábra fekszik a föld színe alatt s boltozatos barlangban ered. Tobler, a ki hozzá lebecsátkozott a falak köveit oly porhanyos állapotban találta, hogy nemsokára bekövetkezendő

beomlásától kell tartani. Seppnek Jerusálemben tartózkodása alatt a téli eső annyira megdagasztotta a kut vizét, hogy az, mint valamely szökőkútból a föld alól kibugygyant. Ez egy termékeny esztendőnek előjelül tekintetett s a nép nagy ujongással fogadta. Újév és husvét közt is a kut három hétig túláradt, holott őszkor vize olykor alig embernyi mélységű.

Jelentékenyebb tó Jerusálemben körülbelül tizenkettő van, a ciszternákat alig lehet összeszámlálni. Ezek még a falakon kívül is messzire terjednek el, kivált észak felé, hol egykor a lakosok falusi házai álltak. A régiek közül sokan összeomlottak. Óriási ciszterna a Helena-ciszterna, mely egészen sziklába vájva és cementtel kirakva van. Ez földalatti tó jóízű esővízzel, s a sziklabolozat sajtáságos viszhangot ad.

Emlitenünk kell még a legterjedelmesebb és nevezesebb földalatti odut. Ezt Európában majdnem végkép elfelejtették s már a mondák országába tartozott, midőn 1854-ki július hóban, midőn a város falainak egyik része beomlott, egy a mélységbe vezető nyílás tűnt fel, melyet egy kutya kaparás által kitágított.

Weber porosz konzul első bocsátkozott le, s utána sok európai ember látogatta meg ezen alvilágot. A bejárat omladék által annyira el van torlaszolva, hogy eleinte csak mászva nyomulhatni előre, nem sokára azonban széles sziklalépcsőkhöz érnek s ezeken mély barlangokhoz jutnak. Az odú végéig a lejtőség mintegy 100 láb, szélessége vagy 650, hossza körülbelül 700 láb; a felső falazatokat ciklopsi oszlopok, sőt ugyyszólva sziklagulák támogatják. A kő, melyben ez óriási odú ki van vájva hasonló kréta anyagu, mint a milyent a Montmartre-n találunk.

Könnyű felismerni, hogy ezen odú semmi egyéb, mint kőbánya, melyből a városi épületek számára szük-

ségelt négyyszögkövek vétettek. Még látni a falakban a fülkéket, melyeket a kővágók lámpái feketére füstöltek, vágványokat, melyek még a sziklákön nyugszanak, s fazekak cserepeit. Még pontosan lehet meghatározni a kőfejtés módját; azon részbe, melyet a szikláról lefejtteni akartak ékformájú lyukat furtak, ezekbe száraz facölöpöket vertek, melyeket víznek hozzáöntésével megdagasztottak, s a repesztés eszközölve volt. Ily módon dolgoztak az aegyptusiak, carthagóiak és phoeniciaiak, s így repesztik meg kőfejtőink még mainap is a sziklát. A munkásoknak a kifejtendő kövek köré huzott sok meghatározó jelét látják meg. Ezen kőbányákban a köveket kifáragták, s az odú fölött létező nyíláson, melyet eddigelé még föl nem fedeztek, fölfelé hengerítették.

Ezen földalatti Jerusálemet a város szükségleteiből lehet megmagyarázni. Ez volt az ismert világnak egyetlen nagy városa, mely vízben hiányt szenvedett. A kevés számmal létező forrást ennélfogva gondosan bekerítették, messze vidékre vezették, s tavakat s ciszternákat ástak. Nagy kőbányákra azért volt szükségük, mert a város fában is fogyatkozást szenvedett. Az ezen módon támadt barlangokban a lakosoknak igen tetemes része az assyrok megrohanásai alkalmával menedéket kereshetett. A földnek ezen aláasása azonban, úgy látszik, nem csak a lakosoknak maguknak, hanem egyszersmind házaik- és falaiknak is vált előnyére; mert „ezeknek főcélja volt” — úgy vélekedik Sepp — „hogy e roppantul vulkanikus rétegekben a földrengés hatásait meghiusítsák, s csak is ezen ventiláknak köszönhetni a város fenmaradását, ezeknek tulajdonítható, hogy a földalatti hatalmak rajta erőt venni nem tudtak, holott pl. Tiberias falai nem csak egyszer, valamint a kártyaházak, úgy hullottak egymásra.”

(A. Z. d. J.)

TÁRCA.

Dávid sirja.

Dávid kiráy, mély sirjában
Nem találja nyugodalmát;
Szörnyű gondok háborítják
A nagy hősnek siri álmát.

Ha jő az éjféli óra
Mélyen alszik a felvilág.
Nyugalomra hajtja fejét
Minder fűszál, minden virág.

Ekkor a föld reng körötte
Megnyilik sötét lakása,
Nincsen többé a föld alatt
Bús szívének maradása.

Szegény népem, feldult népem,
Miattad nincs nyugodalmam;
Mivé lettél, hová lettél
Mióta lettint hatalmam.

Megyilkolták boldogságot
Ezer sebből foly a véred,
Pusztá rom lett fényes hazád,
Összeomlott királyszedek.

Nem lesz békém mig e földet
Ujra nem töltöd fényeddel,
Mert az én szüim, kedves haza
Összenőtt a te sziveddel.

Ez bántja a szent dalnokot
Izrael nagy fejedelmét,
E miatt nem bir találni
A föld alatt siri békét.

Még most is meglátogatja
Ejenként a felvilágot.
Kedves népem, szegény népem,
Hol késik a boldogság? — —

Ormódi Bertalan.

Sachs Mihály, tudor.*)

Glogau városában, melyben Maimon Salomon, Mendelssohn után a mult századnak legnagyobb izr. bölcse, nyugszik, századunk első tizedében három kiltűnő férfi született: Frank, a bölcse, Árnheim, a biblia fordítója, és Sachs Mihály, a jeles szónok, író s talán másoknál nagyobb joggal költőnek is nevezhető. 1806. szeptember 3-án oly család körében született, mely a Spanyolországból kiltűzött családotól ered, mire is családnevének írásmódja: "רע גרושי שפאניען ונש" mutat.

Atyja egyszerű, becsületes és vallásos kereskedő, anyja pedig kiltűnő szellemi tulajdonokkal és nemes szívvel megáldott nő volt, melyek szeretett fiára is látszottak átszállani. Arról jókorán nemes példát tanusított. Egyszer iskolából csaknem ruha nélkül haza kerülve s kérdeztetve: hová tette ruháit? azt felelé: az utcán szegény gyermeket láttam s szánakozván rajta, oda adtam neki ruháimat; hiszen nekem még más ruhám is van.

Gyermekkorában az akkor szokott héber s elemi oktatást nyervén, később a helybeli gymnasiumot látogatta, melynek osztályait nagy kiltűtetéssel el is végezte. Azután Berlinbe ment, azt títvén ki magának célul, hogy magát philologiai tanárrá kiképezze, mert nagy hajlamot érzett magában ezen tudományos szakma iránt. Az egyetemnél töltött évek alatt barátkozott meg a lángeszű Verderrel, a még most működő philosophiai tanárral s Hegel systemájának nagy tehetségű előadójával, s Veit M. tudorral, ki Poroszország legnemesebb törekvésű és seplőtlen nyilvános jellemeinek egyike, s a ki barátját csak öt nappal élte túl. Miután magát elegendő ismeretek s tehetség birtokában vélte, letette a tanári vizsgát (das Oberlehrer Examen) s egy maccenása fölkérésére egy tudományos munkát kidolgozván, tudta nélkül a tudori címmel diszittetett fel. De nem sokára belátta, hogy a porosz kormány akkori reactionárius irányánál fogva, hön táplált reménye egy tanári állomás megnyerhetése iránt teljesülni nem fog, más életpályát választott, s először is a héber tudományokra adta magát. Első ezen szakmából megjelent munkája a Zsoltárnak magyarázó jegyzésekkel ellátott fordítása volt, melyből szellemének eredetiségét s irányát a szakértők megismerték. Mert míg a többi fordítók, Mendelssohn is bele értve, a héber nyelv szellemének s eredetiségének rovására fordították a zsolttárok, minélfogva azok fordításai inkább paraphrasisnak, mint hű fordításnak nevezhetők; Sachs fordítása ezen fenségés hymnusok eredeti szellemét, mely gondolatjait s érzelmeit hiven tükrözi vissza, s azon kívül egyenlőpést tart a héber nyelv tudományos előrehaladásával. Ezen törekvést s irányt holtig követte Sachs, mind lelkeszi, mind tudományos

*) A tisztelt szerkesztőség által felszólítva, hogy bold. Sachs Mihálynak, mélyen tisztelt és szeretett tanítóm- s barátomnak nekrológiát megírjam, meg kell vallanom, hogy csak nagy nehezen tudtam erre ráállani. Mert kimerítő életleírásba becsátkozni, mint azt e tárgynak nagysága megkíváná, e lapok szűk tere s a szűkséges tanulmányok hiánya nem engedik. Más részről pedig csak szívem sugallatát követném, ha boldogult barátomnak szerény erőmhez képest, a felesirázó magyar izraelita irodalomban, — mely nemzetrészt iránt a boldogult nagy rokonszenvet érzett — emléket felállítnék. Ez s azon kívánság, hogy a tanuló ifjúságnak, kivált azoknak, kik a theologiaira adják magukat, mintaképet állítsak szemé elé, még is rábirtak arra, hogy az említett felszólításnak megfeleljek. Ha feladatom nem sikerülne, s a nagy képet, szűk keretbe szorítva, inkább eltorzítanám, akkor annak oka egyedül csak szerény erőmben s még igen gyenge magyar tollamban keresendő, s várunk kell, míg ügyesebb veszi fel újra a munkát. Részemről pedig elnézést kérek az olvasótól, hogy erőmet túlhaladó munkába fogtam.

H. Á.

pályáján. Szavai, szónoklatai hű visszahangjai voltak gondolatjainak s érzelmeinek: tette pedig testesült szava volt.

A hires Zuz ajánlatára, ki Prágában rövid léte után szónoki hivataláról lemondott, helyébe Sachsot bivatott meg 1836 évben, hol bál alkalma kínálkozott, szónoki tehetségének, szigoru jellemének, bámulatos következetességének s conservatív irányt követő életmódjának feltűntetésére. Tiszta szivből eredő s azért elragadó s lelkesítő beszédei által, melyek — mint mondók — saját életmódjának hű tükre valának, sikerült neki a rendezett s némiképen reformált isteni tiszteletet ellen táplált ellenszenveket s gyanakodásokat — s Prága, e régi zsidó község, azoknak hijával nem volt — végtére megszüntetni s a legöregebb férfiak tetszését is megnyerni.

Következetes jellemét tanusító tettei közül csak egyet említek. Prágában létének első évében, egy előkelő községi tag által fölkérve, hogy fiát az atya házában a hittaura oktassa. Egyszer maga az atya is az oktatásnál jelen lévén, ez a tanítás befejeztével s a fiu eltávozása után, mosolyogva fordult Sachshoz s kérdező: hát ön tisztelendő ur, valóban elhiszi mind azt, a mire fiacsámát tanítja? Sachs erre egy szót sem felelt, hanem felkelt s ott hagyta a házat, gazdag urával együtt.

Prágában a talmud s középkori héber irodalomban, kiváltképen a spanyolkorszakiban, melynek szelleműs és mély kedélyű héber költőihez szívének indulatja őt erősen vonzotta, terjedelmes és alapos ismereteket szerzett magának. Ezen tanulmányozások érlett gyümölcse, az újabb héber irodalom földiszeneinek egyike: „die Poesie der Juden in Spanien.“ Ezen munkának tartalma: az előkelőbb spanyol izr. költők kiválogatott szerzeményeinek fordítása, melyhez esatolva van történelmi rajzolatja az általános héber irodalom irányára s előmenetelének, de részletesen a spanyolkorszak vétetik vizsgálat alá s kimutattatik, hogy milyen szellemi összeköttetésben állott a héber irodalom a görögöggel, s az utolsónak nagy befolyása a héber költők s bölcsesek eszmeirányára.

Ezen munkának mindkét része, a költői s a történelmi, classikusnak nevezhető, s a szerzőnek mind költői tehetségét, mind velős és új eszméktől áradzó irányát tanusítják. S valóban Gebirol „királyi korona“ nevezetű költeményének fordítása, a német nemzet legnagyobb tudósának, Humboldt Sándornak figyelmét is vonta magára, ki róla igen dicséretileg emlékezik meg „kosmosában“, s azt mondja róla, hogy méltó utóhangja a görög költőknek. —

1844. évben a berlini községtől meghívást kapott a szónoki hivatal átvételére. Sokáig küzdött magával: menjen-e, vagy nem? elhagyja-e községét, mely őt szereti, vagy nem? Végre az utóbbira tökélt el magát; de sem becsvágy, sem másféle önzés nem bírta őt arra, hanem viaskodás s tettek utáni szomjuzás, melyeknek a szélesendes Prágában nem tudott eleget tenni, volt azon vonzerő, mely Berlinbe vezette, azon községbe, melyben vallási pártok keletkezésben voltak, s melynek községében a szakadás állott.

Sachs hízelt magának, hogy talán ő leendő hivatva a pártok egyesítésére, talán sikerülend neki, a nagy községet ismét egy testté s egy lélekke forrasztani össze. A prágai község egyik legöregebb s legjámborabb tagja Sachs ezen reményének teljesülésén kételkedvén, a misná egy helyét éleesen felhasználva, azt mondá: קדשי קדשים שחיטתו בצפון, mivel Berlin Németország északi részének fővárosa.

Ugyanez év őszén oda is költözött s elfoglalta új hivatalát, s nemsokára a szakadás be is állott. A szakadást akarók avval kecségtetvén magukat, miszerint Sachs is hűveikhez tartozand, és csupa szinlelésből kacérkodott Prágában az ott tulnyomó számmal levő conservatív irányuakkal, jöttét bevárták; de nagyon csalódtak. S legkevésbé sem volt a szinlelés embere. Vallási

tárgyakban nagyon türelmes volt ugyan az élet- és a társaságra nézve; de valamint ő maga meghajolt a hit dogmája előtt s az idők haladtával fejlődött szertartásokhoz hiven ragaszkodott, úgy követelte azt a szószékről a hivektől is, és semminemű alkudozásba nem ereszkedett. Hősiesen harcolt a materialismus s a könnyelműség ellen, melyek lebilincselve tartották a szakadás után vágyókat; hatalmasan emelte szavát a szertartásoknak a szívet s kedélyt nemesítő, a szellemet emelő s tisztító tartalma s lényege mellett, melyek ezredeken át jótékony hatással voltak a zsidó nemzetre. S ámbár kitűzött célját, a szakadás megakadályoztatását, el nem érte; mégis a község tulnyomó részére nagy hatással voltak beszédei, és szorosabb köteléket fűzött a hívők köré. Emlékszem, hogy némely beszéde oly benyomást tett a hallgatókra, hogy befejezése után még jó ideig mindenki úgy el volt ragadtatva a fölidézett s fölkellett érzelmeiktől, hogy alig mertek lélekezni. Egyszer egy keresztyén író- és költő volt a hallgatók közt. A hallott beszéd után egy verset improvizált, melyben Sachs-ot a zsidóságasának mondja, hozzátévé: hanekünk volna ily szónokunk, egy zsidó sem maradna tovább az.

Berlinben kezdett S. második költői munkáján dolgozni, mely e cím alatt: „Stimmen vom Jordan und Euphrat“ jelent meg. Ezen költeményfűzér tartalma: a zsidó ókor történelmi regéi, legendái s bölseink erkölcsteljes hasonlatai, melyek a zsidóság szelleméből csak úgy fejlődtek ki, mint a virágok a föld rejtélyes s erőteljes méhéből, s melyek el vannak hintve a maga nemében páratlan midras nevezetű irodalmi munkák mezein, — bájoló hangú és szép alaku nyelven németesítve vannak. Meg kell vallunk, hogy jobb tolmácsulót nem találhatott volna irodalmunk ezen szellem- és kedélydus ága! Ezen munka szentelve van a szerző legidősb s reményteljes fiának, kit legszebb életkorában a halál ragadott el atyjától, s kinek lelke csüggett az ő lelkén. Ha a híres Zunznak azon eltagadhatlan érdeme van, hogy ő volt az első, a ki irodalmunk ezen tágas téreit bejárván, a tudományos világ tekintetét a benne rejlő kincseire irányozta: Sachs-nak azon érdeme tulajdonítható, hogy a miveltekkal is közölte ezen nemesítő eredményeket, s hogy ezen templom csarnokait mindenki számára hozzáférhetőkké tette.

De nem csak költői dolgozatokkal foglalatzkodott, hanem idejének nagyobb részét, a komoly tudománynak szentelte, s a talmud- s midrásbeli nyelvészeti homályos rétegek fölvilágosítása körül elhervadhatlan érdemeket szerzett magának azon munkája által, mely a cím alatt: „Beiträge zur Sprach- und Alterthumskunde aus jüdischen Quellen.“ két részben megjelent. Ezen munkából legjobban ismerhetni meg az alapos német tudóst, s a görög s latin irodalomban való roppant olvasottságról tanuskodik. Sok helyen nem csak héber szók s kifejezések görög s latin eredetiségükben mutatattak fel, hanem viszont több görög s latin szó héber eredetére vezetetik vissza, s az ókorbeli régiségek ismeretéhez szép számu adatokat szolgáltattak.

Hogy az író dolgozatainak sorát berekeszszem, még meg kell említenem az ünnepi imák fordítását is. Napjainkban, midőn az imák fordítása érezhető szükségéggé vált, több kéz — s közöttük sok hivatali is — munkálkodott azon. De senkinek nem sikerült azt oly mesterségesen kivinni, mint Sachs-nak, ki a német nyelvet oly kitűnő ügyességgel tudta kezelni, s a mi még több — a vallásos nemzet szellemével, s mély érületével átleheltetni. Az imák úgy mint fordításuk, valódi fenséges hymnusok, melyek az ajtosság után szomjazó leket felemelik, a bágyadt szíveket felevenítik s a roskadozót fentartják. Némely imáról mondhatni, hogy a legfrisebb színekkel van előntve, s a finom érzéstűlre a hangok bájoló zene gyanánt hatnak.

Ezen nagyobb munkáin kívül, itt ott a tudományos szaklapokban találhatók itészeti dolgozatai is, és egynehány héber

nyelven írott cikke is a „Kerem Chemed“ nevezetű 7 évkönyvben. De minden sorából azon törekvés tűnik ki: hogy a zsidóság szellemét tisztaságában mutassa fel, hogy az öntudatot fölébressze és az erkölesi érületre hasson — a szétrombolástól pedig távol állott, azokra hagyván azt, kik a romlásban kedvtüket lelik.

Sachs-nak Berlinben csaknem 20 évig tartó létezése alatt, többszöri meghívást kapott más állomás felvételére. Ha jól emlékezem Hannoverában országos rabbivá akarták megválasztani. 1854. évben alkudozásban állott a frankfurti conservatív párttal; de a berlini község semmi fáradságot sem kimélt a szeretett hit-szónok keblében való további megmaradását kieszközölni. Csak 1859-ben állott be községében vallásos érzelmét oly mélyen sértő egy esemény, hogy nem sok hiányzott abból, miszerint állomását elhagyja. Sachs Londonban sógoránál, Britania országos rabbijánál, látogatóban lévén, azalatt Holdheim, a reformpárt-nak rabbija, megholt, s tetemeit a temetkezési egyület a temető hely első sorában, hol a legnagyobb rabbik nyugszanak, helyezte el. S. haza jövé, s erről értesülvén, hivataláról leköszönt.

Arra a községben nagy ingerültség támadt, minek az lett a vége, hogy az előkelőbb tagokból álló küldöttség több száz aláírással ellátott feliratot nyújtottak neki át, melyben lemondása visszavételére felkérlik, és Sachs engedett e kérelemnek. — Napjainkban, midőn az események gyors áradatként egymásra tolnak, s a feledés tengerébe egymástán lesüllyednek, ezen történetet már elavultnak mondható; azonkívül a két, az életben szemközt álló férfi már a legmagasabb bíró előtt áll, és azért nem illő, de nem is akarok s nem is merek ítéletet mondani sem az egyik, sem a másik fölött. De ha annak idejében sokan Sachs-nak szemére hányták, hogy bánásmódja okos nem volt, azt kell fontolóra venni, hogy a legokosabb nem mindig a legjobb is. Annyi legalább kétségtelen, hogy S. nagy következetességet s rendithetlen jellemet tanusított, midőn vallási elve fentartásáért szép állomását kockáztatni percig sem ingadozott. Utánozzátok azt, és azután itéljete!

Folyó évi január 24-kén viradt azon gyásznapi, melyen egy nagysága, gazdagsága- s értelmiségére nézve első rangú község hitu lelki pásztorát, az emberiség legnemesebb s rendithetlen jellemeinek egyikét, a zsidóság tántorithatlan jámborságu bajnokát, s a zsidó tudomány ügyes ápolóját vesztette el.

Nemes, tiszta s gyöngéd emberség, minden nemes érzelmért hevülő és gazdagon gyümölcsöző kedély — magasztos erkölesi komolyság s imponáló emberi becstület, melyhez az alacsonyágnak még árnyéka sem mert közeledni — benső, a szív szent mélyeiből eredő vallásos érzelem, maga iránt szigorú s mások iránt türelmes — áttikai finomsággal s római erővel egybevegyült szellem, mely magasztos öntudata mellett, tiszteletteljesen hajolt meg hite dogmája előtt — éles dialektika gyöngéd költői tehetséggel, szikrázó éle s mélyen bevágó humor bensőséggel s kedélyességgel párosítva — a nyelvnek hatalma minden nemes, bájoló s elragadó nemeivel alakjaival — mind ezek, részint a természet adományai, részint a szilárd akaratból eredő s komoly szándékkal kifejlesztett tulajdosságek, oly harmoniába olvadtak benne össze, hogy az emberiség egyik legdicsőbb előképévé lett.

Sachs-nak babérjai a tudomány mezején el nem hervadhatók; kétségkívül egy-két munkáját várhatjuk még, hátramaradt irományaiból. Bizonyosan tudom, hogy az utolsó években a „példabeszédek“ fordításán s magyarázatán dolgozott. Erkölesi befolyása- s vallási irányzatára nézve, mennyire hatott légyen a németországi zsidókra — azt most tüzetesen meghatározni még nem lehet. A conservatív párt-nak hőse, nagy tekintélye, jelleme s tudományossága által azt érte el, hogy pártja a harctéren talpalatnyi területet sem veszített el, mi a conservatív pártra nézve a győzelemmel azonos. Sachs befolyásának ideje még nem járt le.

Valamint az égboltozaton a csillagok el- s feltűnnek, úgy minden nemzetnek vannak oly férfiai, kik a szellemi élet teréről ma letűnnek, s évek múlva ismét teljes fényükben ragyognak.

Hochmuth Ábrahám,
rabbi.

A bocherl.

(Tollrajz.)

Reich Ignációl.

(Folytatás.)

E föltevésre az aggódó atyát többnemű indok birta, melyeket közelebről meg kell világitanunk.

Oly szegény, gyöttrődött segéd számára, a milyen Joszel volt, az ünnepeket kivéve, melyeket azonban nagyobb részben a zsinagógában kellett töltenie, szabad idő nem létezett. Csak pompás nyári napokon andaloghatott szülőhelye kies és illatos virányain; de akkor is rendszeresen valamely héber könyvet vitt magával, melyből séta közben olvasott; — S mégis ez volt kietlen ifjuságának, sőt egész életének is legboldogabb időszaka. Ha amott kiűn járkált a kies falu előtt, s feje fölött az esti pír ömlött el s lábainál a rét virágai illatozának, ha a távolabb bujántermő dombokról a legelő nyájak méla kolompja hallszott, a pásztor furulyája oly édesbuzsan kesergett s a közel faluból az estharang szólt —: olykor rendszeren Hartwig Wessely héber költő hallhatatlan dalait vagy más hasonló munkát vont ki zsebéből, s olvasva és merengve andalgott a kies és szabad virányon, míg az éj homálya leszállt s őt ismét haszazólította chéderébe — nyugalomra? Oh nem! Akkor ismét a talmud tanulásához kellett fognia, úgy hogy a gyenge fiúnak szempillái gyakran önkénytelenül is becsukódtak s ő kimerítetten letértült szegényes fekhelyére. Ha azonban atyjának valamely halottnál „tanulnia“ kellett az éjen át s Joszel magányos szobájában kedvetlenül tült a gemarah mellett, lelkeében halk elégtelenség támadt mindenestire szomorú sorsa iránt, és az óriási könyvet félretolva, egy darab papir után nyult, s arra héber verset irt, mely magyar prózában körülbelül így hangzanék: „Valamint Mózes egykor, kitéve a Nilus folyó zajló hullámainak, hangos sirásra fakadt, hogy a szekrényke megrendült s a meredek sziklapart kesergő jajjal válaszolt, míg a nemes királyleány, Farao büszke leányának szíve megesejt rajta, s a héber fiaoskát oltalmába fogadá: akként ülök én itt sirva a talmudtenger partjain, és esdeklek hozzád, oh égi lény, anyja minden bölcseségnek, emberek vigasztalója, tűrelem! Oh jöjj el és szánakozzáll rajtam szegény elhagyottn!“ —

Ilyen és hasonló papir szeleteket talált reb Szimche olykor fia gemarahjában. Joggal sejtette tehát, miként fia a legelső alkalommal a félig úgy is már megelégtelt gemaráhn — Isten mentsen! — végkép fog tultenni, s egészen átadandja magát a világi ismereteknek.

Innen származott tehát az apa aggodalma és félnék bizalmatlansága fia jövője iránt... Szegény reb Szimche! Hát ha te még azt is tudat volna, hogy a te fiad még a te chéderében is olvasott már „idegen“ könyveket! —

— „Joszel!“ kezdé újból az apa félig kesért hangon, — „ha valaha vágyat éreznél magadban idegen tudományok, „melékes“ dolgok iránt, óvatos légy könyveid és tanítóid választásában; ne olvass regényeket, szindarabokat és efféléket; főként őrizkedjél azon könyvektől, melyeket a foglalkozó hivalkodás a hivalkodók unalma kedvéért teremtett. A mi pedig a tanítókat illeti... De mintha már tizenkettőt barangoznának a faluban! Siess, ha még ma Fehérvárra érni akarsz.“ S áldó kezeit gyermeke feje fölé emelve, megindult hangon szólt: „Isten áldjon

meg és őrizzen meg... ragyogtassa fölötted szentségét s legyen kegyes irántad... fordítsa mindenkoron arcát feléd s adjon szivednek békét és nyugodalmat!“

„Isten veled, kedves atyám!“ szólt az érzékeny bocherl, — „adja isten, hogy boldogul ismét láthassuk egymást; légy nyugodt! én soha, de soha sem fogok olyast tenni, a mi neked fájdalmat okozhatna.“

„És ha szerencsésen Pozsonyba érsz, mondd csak, hogy reb Szimche Holeschau fia vagy, s elég „napokat“ (szabad asztalt) fogsz kapni.“

Ezen utalvány s egy ezüst huszas vala mind, a mit az atya fiának utavalóul adott.

Bármennyire kérte is a fiatal bocherl ősz atyját, hogy ne kisérgesse tovább, ez mindazonáltal vissza nem tartoztatta magát, hogy fiát legalább a szőlőhegyekig el ne kísérje, hogy onnan a legközelebbi faluba az utat megmutathassa neki... És midőn a fáradt agg csak este felé tért ismét meg elhagyatott és pusztá chéderében, a gyámoltalan utas aligha tovább ért a legközelebbi falunál, a hol az ottani bérlőnél bizonyára vendégszerető fogadtatásra talált.

Akként konyitja a tavi rózsza az esti fénysugárnál bánatos fejét a háborgó habokra, mely a hajnalpír hasadtával oly büszkén emelkedett a tó csendes tükre fölé...

(Folyt. köv.)

LEVELEZÉSEK.

Nagy-Kanizsa, februárhó 22-dikén.

Az itteni izraelita község, melynek rendezett és virágzó állapotára ismeretes, mindig kész megtenni a magáét, hol valami jótékony célra áldozat igényeltetik; ennek bebizonyítására a legközelebb befolyt hetekben kettős alkalom kínálkozott.

Miután köztisztelőben állt jeles főkantora Goldstein József három évi hivatalos működése után, mult évi decemberhó 14-dikén életének 45-dik évében rögtön meghalálozott, a község nyilvános pénztárából a boldogult özvegyének 1000 fírtot o. é. készpénzben ajándékozott, ezen kívül két havi fizetést és felévi szabad lakást engedett neki. Gyámoltalan 4 éves árva leánya számára pedig aláírás utján mintegy kilencszáz ft. gyűlt össze, mely számára nagykorúsága- vagy kiházásitásaig a takarékpénztárba tétetett. Melesleg legyen említve, hogy a korán elhunytban községünk egyik legszebb díszét vesztette el, mivel nemcsak hivatalos működésében zenészeti műveltsége, buzgósága és szép kellemes hangja általános tetszést aratott, hanem szeplőtlen jellemű és szeretetre méltó társalgása által is városunk közszeretetében részesült. A főképp ő általa létrejött itteni dalárda testületileg és számtalan népsokaság minden rang és vallás különbség nélkül kísérté koporsóját és megsirató kora elhunytát. Béke hamvaira.

Folyó hó 14 dikén ünnepelte az itteni chewra kadisa alapítási évnappját, mely az alapszabályok szerint minden 3 évben lett volna megtartandó, de közbejött akadályok miatt már 8 éve nem tartatott. Isteni szolgálat és ünnepeles beszéd után a templomban, melyben Fassl t. főrabink e szent egylet célját és jelentőségét megfajtá mintegy 400 egyletitag számára volt terítve az itteni izraelita iskola dísztermében — mely a 8 év előtt tartott egyleti lakoma alkalmával befolyt adakozásokból lön felépítve, hol eji 12 óráig vig lakoma mellett mulattak. A zajos jó kedv általános lett s nem hiányoztak ragyogó és kevésbé sikerült toasztok.

Az e nap bejött adakozások részint a chewra kadisa, részint a kórház számára, mintegy 4000 fírtá ruagnak.

Végül egy harmadik kegyeletnyilatkozásról kell említést tennem.

Mult nyáron városunk azon szerencsében részesült, hogy a világhírű sir Montefiore Mózes rajta átutazván, körünkben egy napig időzött, mely alkalommal községünk küldöttséggel tisztelte meg e jeles férfit, melyet ő nyájason fogadott és mielőtt elutazott volna, meglátogatta templomunkat és az itteni szegények számára 300 frankot adományozott; hogy ezennevezetes esemény feledésbe ne jöjjön, elhatároztatott, hogy ennek emlékére templomunkban emléktábla állíttassék. r.

Nagyvárad, február hóban.

Mult levelemben egy „nehéz mesterséget és földmívelést terjesztő egyletről“ tettem röviden említést; annak itt se hire se hama; magam is csak olyanféle öreganyám meséjét hallottam róla és nem is tartottam szükségesnek a történetbuvár tájékozása iránt annak keletkezését, fejlődését, működését és hanyatlását illetőleg az eredeti kutforrásokot tanulmányozni, mivel alkalmisint azon ephemerák, vulgo: tiszavirágok közé tartozott, melyek leírását a t. olvasó Hanákban bőségesen megtalálja. Sajnos csak az, hogy míg a közel, ifjabb Debrecenben ilyen egyesület valóban virágzásnak indul, nálunk az eszme jó időre vesztett ismét tért. Mindez áll a boldogult olvasótársulatról is, csak hogy az erre vonatkozó sajnálatokat egy huzamban elmondani lehetetlen.

A „m. zsidó község“ phisice mult évi november 1-én szünt meg, a magas kormány azon leirata folytán, mely az igazgatás egységét alaptétellel nyilvánítván, azt a cultustól elkülöníté. Az ugyanakkor tartatott közgyűlésen, a „m. zs. község“ elöljárósága visszalépvén, a két, majdnem 2 és fél évig elváltatva volt község a „status quo ante“-ba jutott, és végre a „hosszu harc“ után, egynek nyilvánított. Egy bizottmány a számadások megvizsgálására és egy másik új alapszabályok kidolgozására neveztetett ki. Mind a két bizottmány bevégezte eddigi munkálatát, de kevés eredménnyel. Az első munkálatot, a tagok közt való kiosztásra, ki is nyomtatták, de mindamellét a jan. 20-án tartatott gyűlésen nagy szótöbbséggel elvetetett. Ugyanaz vagy legalább hasonló sorsuk volt, a f. hó 14-én tartatott közgyűlésen tárgyalt ujonnan kidolgozott alapszabályoknak is. Most válságos ponton állunk, miután tisztujításnak nézünk elébe. △.

Balassa-Gyarmat, febr. 24.

T. szerkesztő ur!

Szives engedelmevel alkalmat veszek magamnak e lapok t. olvasóit egy legközelebb városunkban lefolyt dicséretes eseményről értesíteni.

Tanítóink már régóta azon vannak, hogy tanodánkban egy iskolai ifjuságunk szellemi igényeinek megfelelő könyvtárt alakítsanak, mely törekvésük azonban a pénzviszonyok mostoha voltánál fogva eddigelé nem igen sikerülhetett. Hogy e bajon segítsenek, azon sajtáságos ötletre jöttek, hogy a kisedek által magyar színi előadást rendezzenek, melynek tiszta jövedelme nevezett célra volna fordítandó. És ez eszme csakugyan valósult is, az előadás megtörtént — és pedig egy minden zugában zsufozásig megtelt „ház“ előtt.

A nélkül, hogy a tényleg érdemleges taglalgatásába bocsátkoznám, vagy fűrkészném, ha valljon az ilyféle színi előadások a gyermek kedélyére előnyösen vagy károsan folynak-e be, mely alkalommal feltétlenül az utóbbi mellett kellene nyilatkoznom, ezuttal csak keresztén polgártársainknak ez alkalommal tanusított szép és igen dicsérendő magaviseletét akarom érdem szerint felemlíteni.

Mindenek előtt hálás köszönetet szavazunk tek. Bodnár István ügyvéd urnak, ki az előadáshoz szükségelt helyiséget, a szinpadi készletekkel együtt a legnagyobb készséggel átengedte. Hasonlóképp kell, hogy elismeréstünket kijelentstük, városunk minden rangu és rendű polgárainak, a méltóságos főispáni helyettes urnak valamint városunk világi és egyházi hatóságának, kik nem csak, hogy ez előadáson képviselve voltak, de elég nyájasak és kegyesek is, hogy e kis vitézek művészetbeli fogatkozásait éljenző tapsokkal eltakarák, valamint türelmes szívvel és füllel elviselni azt, midőn e hős hajnokok páthoszuk hevében, a nyelvet amugy istenesen kerékbe törték. — Mint a hön öhajtott testvériségnek egyik igen szép nyilatkozását, ez eseményt soká hálás emlékeztünkben fogjuk tartani.

Strasser Antal.

Eöcs, (Veszprémmegye) febr. hóban.

T. szerkesztő ur!

Ön bizonyára még soha sem hallotta hírét a mi helységünknek. Meghiszem; rajtunk kivül aligha tudja még más valaki is, hogy léteztünk, vagy hol léteztünk, mely utóbbi kérdésre sajátképpen még mi magunk sem tudnánk teljes bizonyossággal felelni, olyannyira bele vagyunk szorítva az Álpesek közé, mint valamely oduba. Ezen oduból bátorodom tehát a nagy világnak léteztünk felől hirt hozni.

Községünk 30 családból áll, melyek részint szegény házalók, részint pedig jómódu földbirtokosokból állanak. Így tehát általában véve községünk nem gazdag. Mindazáltal van itten egy a kor követelésének megfelelő 2 osztályu tanoda, egy képzett tanító vezérlete alatt. Hogy tannyelvül a magyar használatik, az felesleges is megjegyezmem, minthogy minden magyar érzésű tanító ezt kötelességének ismeri. Az eredményről, a t. szerkesztő ur engedelmevel, annak idejében fogok szólni. De hogy őszinte legyek, meg kell vallanom, hogy csakis nt. Lövinger M. L. rabbi urnak tulajdoníthatjuk ezen iskolának virágzását érdemtül, ki minden törekvését oda irányozza, hogy községünk jólétét mindenképpen gyarapítsa.

De nincs oly jó, melyben egyszersmind valami rossz is ne volna. Ugy nálunk is találkozik valami megróni való, és ez templomunk rozszant állapota, melyben csak Isten különös csodája tartja meg a lelket, mert repedései oly nagyok, hogy borzasztóság még csak gondolni is rájuk. — Nem hagyhatom ugyan említetlenül, hogy előljáróink már tanácskoztak egy új imaház építése iránt, de eddig semmi nyoma az eredménynek; miután pedig községünk, habár szegény is, szent áldozatokra mindig kész volt, remélem, hogy előbb-utóbb mégis csak meglesz az új imaház.

Isten önnel!

S. S.

Pápa, februárhó 26-án.

E héten tartotta a chevra kadischa az egyleti lakomát, mely az egyesület alapszabályai szerint minden harmadik évben tartatik meg. E lakomák nem épen az evés, ivás és fölköszöntések kedvéért tartatnak meg, hanem azon célból, hogy miúdenkinek alkalom nyujtassék magát mint egyleti tagot beírhatni, mire 50 frnyi díj van kiszabva; az egyesület ily módon gyarapodik s erősödik, s így föladataának, a szenvedő emberiség segítségére lenni, annál inkább felelhet meg.

Ily nemű egyesületek és testvéri gyűlekezések leginkább alkalmasak arra nézve, hogy a tanítóval elkülönített, elszigetelt voltát mélyen éreztessék.

Midőn szegény és gazdag, ifju és öreg egyaránt siet a közjótékonyasághoz filléreivel hozzájárulni, s a közmulatságon részt venni, a tanító, a jövő nemzedék szellemi képzője, idegennek tar-

tatik s távol kell maradnia. — Okát ennek könnyen feltalálhatni; bizonytalan, ideiglenes állásánál fogva föl nem vétethetik a község kebelébe, nem léphet semmi nyilvános intézetbe s ki van rekesztve minden jótékony egyesületből. Hogy az árvaság ezen érzete hivatásához való szeretetét nem növelheti, azt kiki át fogja látni. Csak nehezen tudnak a községek azon eszmével megbarátkozni, hogy tanodáik jóléte, haladása s jövője a tanítónak hivatásához való több vagy kevesebb ragaszkodásától van feltételezve, s nagy a különbség tisztében való azon eljárása között, mely a félelemből ered, és a között, mely hivatásához való szeretetben gyökerezik. —

Azzal vigasztalnak bennünket hogy jövőre majd jobb lesz. De mikor lesz az a majd? — Mióta azon reménnyel kecsegtetjük magunkat, hogy végre mégis csak elérjük azon polcot, melyre szent hivatásunk érdemesít s elfoglaljuk azon állást, melyet a többi hitfelekezetek példájára joggal igényelhetünk, tizedek multak el és mihelyt valóságát már közelnek véljük csalfa lidéréként ismét eltűnik s a távolban elvész. — Hányszor nyomták már azóta a tanítónak a vándorbotot kezébe, s hányszor kell még utána nyulnia, míg a táplált remény testté váland! Addig a tanító kegyerét csak úgy eszi, mint őseink az egyiptomi peszach áldozatot: derekát fölővedve, saruval a lábán, bottal kezében, hogy az utra, a bizonytalanra, minden percében kész legyen. — — —

Az egylet a lakoma napján a szegények közt jelentékeny pénzösszeget, 400 frtot. o. é. osztott ki. Pár héttel ezelőtt a község hasonlólag 300 frtot osztott ki. Uj bizonyítéka annak, hogy a könyörület s a szűkölködők iránti gondoskodás Izrael örök és soha el nem muló tulajdona. Käs Mór.

Vegyes hírek.

— Az „Izr.-Magy.-Egyletben“ f. hó 5-én délutáni 6 órakor dr. Rózsai József ur, az egylet elnöke, „a vizről, a pesti kutról s a Pesten tervezett vízvezetékéről“ tartand értekezést.

* * (Jótékony célú táncvigalom.) Szegedi rendes levelezőnk írja, hogy a szegedi izr. ifjuság a Purim-tünnepre jótékony célú táncvigalmat rendezend, mely egy kis bazarral is lesz összekötve. A rendező bizottmány tagjai: Politzer Lajos, Goldhammer Márton, Marosi Mór, Krausz Benő, Deutsch Mór, Eisler Fülöp, Silberstern Lipót, Traub Bernát, Engel Jakab és Leopold Ferdinánd urak.

* * (Hasznos irodalmi mű) Ormódi Bertalan munkatársunk „Héber lant“ című zsidó tárgyú 5—6 ivre terjedő költeményfüzért szándékozik sajtó alá bocsátani. Miután iskoláinkban a nemzeti hitfelekezeti munkáknak igen nagy szükségét érzik, nevezett gyűjtemény, szerző elismert tehetsége mellett, csak szives fogadtatásra várhat.

* * (Dicséretre méltó szép tett) Szirákról értesítenek bennünket, hogy Brüll Izák ur, ottani izr. lakos, saját költségén zsinagógát épített. Oly tett, mely maga magában leli a legfőbb dicséretét.

— (A testvériség egy szép nyilatkozata.) Mint a „P. L.“ írja Török Sz.-Miklóson a kath. templomban itt Pesten elhunyt s temetett izraelita nagy kereskedő Holitscher Báru ch temetése alkalmával harangoztak. E tisztességet, említett kath. község az elhunytnek a község iránt tanusított jótékonyágáért tette.

— (Rémitő kacsá.) Utóbbi időben a „Siéle“ után majdnem valamennyi europai lap azon hirt közölte, hogy harmadévvél, a chinai háboru alkalmával, valamelyik francia tiszt China belsejében egy addig ismeretlen másfél millió lakossággal bíró

városra bukkant, melynek népessége csak zsidókból áll, kik saját királyuk által kormányoztatnak. Az „Arch. Isr.“ kijelentik most, hogy e hir nem egyéb egy „rémitő kacsánál“, s hogy a chinai híreket illetőleg, csak azok bírnak hitelességgel, melyek a francia udvar Chinában levő követétől, Simon urtól származnak.

— (A londoni Board of Deputies) utolsó ülésében egyik tagja, Moses ur, azon véleményét nyilvánítja, hogy azon nyájias fogadtatás, melyben Sir Montefiore Mózes Spanyolországban részesült, alkalmasnak látszik arra nézve, hogy ezen országba küldöttség indíttassék, mely azt szorgalmazná, hogy azon száműzetési parancs, mely néhány század előtt a zsidók ellen hozott, felfüggesztessék, minthogy az még mindig érvényben van. A testület egyhangulag elismerte ugyan ezen indítvány nagy fontosságát, de nem tartá időszerűnek. Ugy vélekedtek, hogy a spanyol nép tömege ily horderejű rendszabályra még meg nem ért; csak ha ezen körülmény állandó be, akkor lesz küldöttség Madridba menesztendő.

— (Alapítvány.) Gentilomo Angelo ur, spalatói születésű, 1856-ban utódok nélkül meghalólván, 45,000 o. é. fából álló egész vagyonát zsidó rokkantok gyámoldájának alapítására hagyományozta. Neje febr. 8-án Milanoban meghalt, és saját vagyonával férjének alapítványát nagyobbította, úgy hogy az egész összeg most 100,000 o. é. forintra rug. Ezen alapítvány kezelése már egy a hagyományozó által megnevezett választmányra bízott.

(Zsidó-emanipáció Thüringiában) Stuttgartban f. hó 23-án az alsó ház a felsőháznak a zsidók emancipációjára vonatkozó törvényét vette tárgyalás alá. Az alsó ház által 49 szavazattal 34 ellenében hozzáfüggesztett ama tétel, miszerint „a valláskülönség a keresztyének és zsidók közti polgári házasságra nézve akadályt nem képez“ a felső ház által majdnem egyhangulag elvettetett. Az alsó ház ennél fogva megsemmisítette első végzését és 53 szavazattal 22 ellen helybenhagyta, hogy a keresztyének és zsidók közti házasság ezentul is érvénytelen legyen. Eme határozatmítás főoka abban rejlik, hogy a nagyobb rézs eme törvény érvényesítését nem tartotta keresztül vihethetőnek.

Szerkesztői levelezés.

r. nek Nagy-Kanizsán. Bocsánat, hogy becses levelének végét kitörültük. Arról a tárgyról nem írhatunk.

— k — n. urnak Pest. Elolvastuk, de nem találtuk időszertűnek.

S. A. urnak Pest. Kegyed is, úgy látszik, eldoradói eszmékkel foglalkozik. További közreműködését szivesen veendjük, — de kérjük becses nevét.

r. l. Vác. Az ám! De ha már egyszer arról a tárgyról nem írhatunk.

Losoncra. A cimszalagok félevenként nyomtatnak; ama körülmény a dolgon nem változtat semmit sem, azért rendjén van minden. A mi a másik ügyet illeti, az sajnos ugyan, de úgy hisszük, hogy a világ azért még sem fog sarkából kifordulni.

T. casino-társaságnak, Nagy-Becskeken. A kívánt számokat elküldtük. A tavalyi 13 ik szám le volt foglalva.

T. B. J. urnak B.-Gyulán. Azok bizony még folyton késnek az éji homályban. A mulasztásnak nem mi vagyunk oka. Bövebb felvilágosítással ez iránt tisztelt öcsese is szolgálhat.

r. l. Szeged. Csak mentül többet.

Sz. M. urnak, B.-Gyarmat. Elkésétt.